

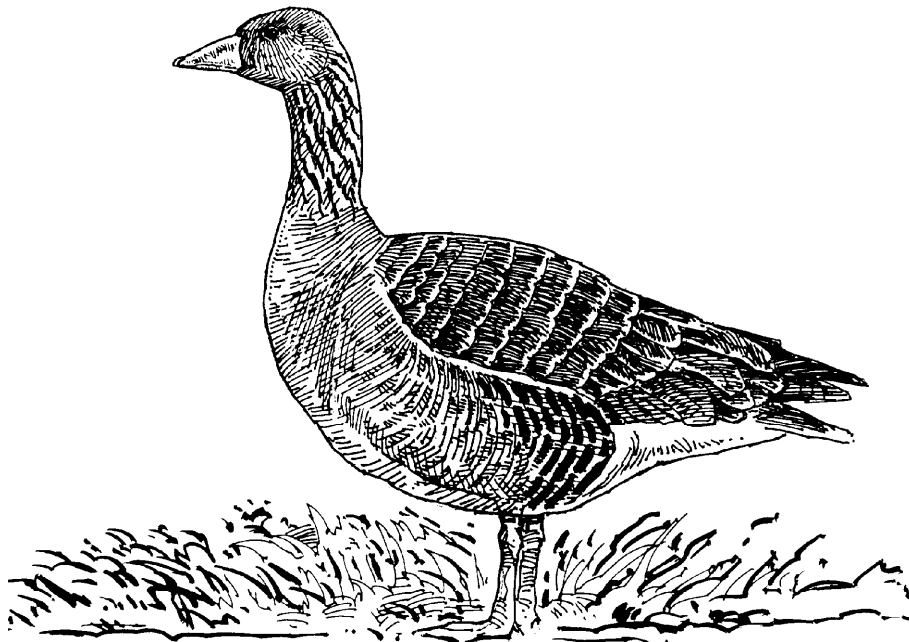
Hekkende grågås på Vega 2015

Paul Shimmings

Hekkende grågås på Vega 2015

Paul Shimmings

Grågås © Trond Haugskott

Norsk Ornitologisk Forening 2015

© Norsk Ornitologisk Forening (NOF)

E-post: nof@birdlife.no

Publikasjonstype: Digitalt dokument (pdf)

Forside: Beitende familier med grågjess på Rørøy, Vega i juni 2015 © Paul Shimmings

Anbefalt referanse: Shimmings, P. 2015. Hekkende grågås på Vega 2015. NOF-Rapport 8-2015. 12 s.

ISSN: 0805-4932

ISBN: 978-82-78-52132-8

Innhold

INNLEDNING	4
METODE.....	5
RESULTATER	6
DISKUSJON.....	8
TAKKSIGELSER.....	10
REFERANSER	11
VEDLEGG.....	12

INNLEDNING

Den norske bestanden av grågås *Anser anser* ble estimert til 7 000-10 000 par i begynnelsen av 1990-tallet (Gjershaug mfl. 1994). I 2002 hadde bestanden økt til 10 000-12 000 par (BirdLife International 2004). Bestanden har siden økt ytterligere, og arten har utvidet utbredelsen sin. I 2013 ble bestanden estimert til mellom 18 000 og 21 000 par (Arne Follestad, Norsk Institutt for naturforskning (NINA) pers. medd., Shimmings & Øien 2015).

Den kraftige veksten i hekkebestanden av grågås i Norge har ført til en økende konflikt med landbruksinteresser flere steder (Direktoratet for naturforvaltning 1996). Siden konflikter er av lokal /regional karakter, er det utarbeidet flere kommunale og regionale forvaltningsplaner der det er foreslåtte forskjellige tiltak for å avbøte avlingstap forårsaket av (grå)gjess.

I 2008 ferdigstilte kommunene Alstahaug, Dønna, Vega og Herøy en interkommunal forvaltningsplan for tre gåsearter som forekommer i disse kommunene: grågås, kortnebbgås *Anser brachyrhynchus* og hvitkinngås *Branta leucopsis*. Forvaltningsplanens virkeperiode var fra 2008 til 2013 (Vang 2008), og en ny og revidert plan ble publisert i 2014 for årene 2014-2017 (Vang 2014). Den interkommunale planen erstatter tidligere forvaltningsplaner for hver enkelt av disse fire kommunene.

Av de tre gåseartene som omfattes av forvaltningsplanen for gjess i Alstahaug, Dønna, Vega og Herøy, er det kun grågåsa som hekker på Helgeland. Både kortnebbgåsa og hvitkinngåsa mellom-lander i området under trekket på vei til hekkeplassene på Svalbard.

Grågås er en tallrik hekkefugl på Helgeland. Det er få områder der det er gjort systematiske tellinger av antall hekkende par, og kunnskapen om hvor mange par grågjess som hekker er i de fleste områder svært mangelfull. Det er gjort noen tellinger på Vega flere ganger mellom midten av 1970-tallet og fram til 2002, uten at vi kjenner til metodikken som ble benyttet i den perioden.

Norsk Ornitologisk Forening ble forespurt av naturforvalteren i Vega Verdensarvområde om å kunne foreta en telling av antall hekkende par med grågjess på Vega ved å benytte samme metodikk som ble brukt i en undersøkelse gjort av forfatteren i 2009. Oppdragsgiveren var Vega kommune.

Tellingen var finansiert med midler fra Vega kommune, Stiftelsen Vegaøyan Verdensarv, Vega Verneområdestyre og Vega småviltsamarbeid.

METODE

Området som ble undersøkt inkluderer selve hovedøya Vega (heretter referert til som Fast-Vega) samt nærliggende holmer og skjær synlig fra observasjonspunkter på Fast-Vega. Feltarbeid foregikk i tidsrommet 9.-11. juni 2015.

Gjessene ble talt fra egnede observasjonspunkter i terrenget. De samme observasjonspunktene og den samme kjøreruten ble benyttet i 2015 som ved en tidligere undersøkelse i 2009. Hvert område ble talt en gang, med unntak av to områder der det ble foretatt kontrolltelling (Vallsjø med omegn og Husvatnet).

Under feltregistreringer ble følgende notert:

- Observasjonsdato
- Sted
- Habitat
- Antall grågjess (flokkstørrelse, alderssammensetning)
- Eventuell kullstørrelse
- Antall ikke-hekkende grågjess

Utfordringene ved å telle gjess med unger er mange, og resultatet kan bli påvirket av flere forstyrrende faktorer. Menneskelig forstyrrelse (f.eks. fra landbruksaktiviteter eller turgåere) er mest vesentlig på finværsdager og midt på dagen. Gjengroing fører både til tapt beiteareal for gjess, og til at de i større grad kan gjemme seg i høy vegetasjon. På Vega har det foregått omfattende planting av sitkagran *Picea sitchensis*, og gjessene kan gjemme seg i disse plantefeltene. Faktisk er det slik at flere par hekker i selve plantefeltene (egne observasjoner). Overflygende rovfugler, slik som havørn *Haliaeetus albicilla*, og store måker som svartbak *Larus marinus*, kan tvinge grågåsflokkene på vannet, og disse kan svømme relativt langt før de slår seg til ro og begynne å beite igjen.

Under feltarbeid i 2015 ble det observert svært lite forstyrrelser på beitende gåseflokker. Det var lite menneskelig aktivitet bortsett fra ved hovedveiene, og det ble ikke observert landbruksmaskiner i aktivitet i den aktuelle feltperioden. Det ble heller ikke observert havørn på stedene der det var gjess. I områder der man av erfaring vet at gjessene kan gjemme seg i vegetasjonen (særlig på midtre delen av øya, f.eks. ved Åsen og omegn) ble det lagt ned ekstra tid og innsats for å lete etter gåsefamilier.

Hekkesuksessen kan påvirkes av mange ulike faktorer, som for eksempel hvor mild våren er, værforhold både før og under hekkingen, næringsforhold, forstyrrelser og predasjon. På Vega er det også sanket egg målrettet i enkelte delområder (omtalt senere i rapporten).

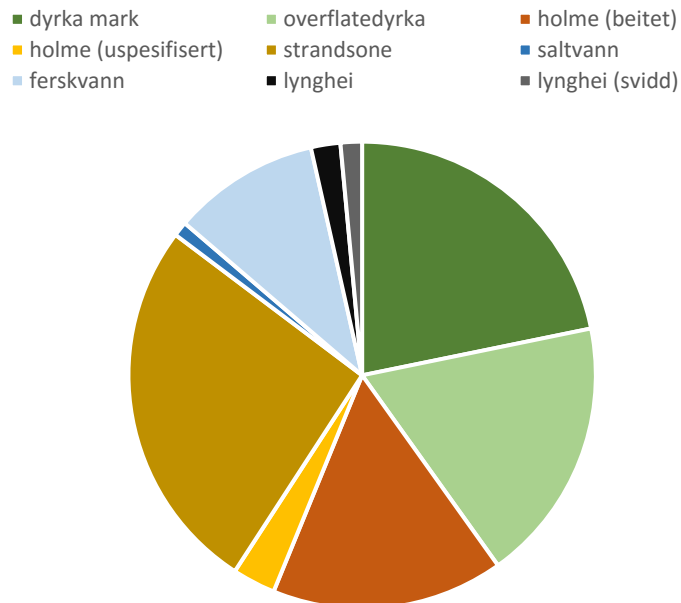
RESULTATER

Det ble observert til sammen minst 1 726 grågjess på Fast-Vega og nærliggende holmer i perioden 9.-11. juni 2015 (Tabell 1). Alle gjess ble aldersbestemt i felt. Av disse var 764 «voksne» fugler (alder minst 2. kalenderår – 2k), mens 512 var årsunger (pulli).

Av de voksne fuglene var minst 288 individer (144 par) i følge med årsunger, dvs. gjess med vellykket hekking, mens 504 av de voksne var ikke-hekkende fugler (mislykkede hekkefugler eller fugler som aldri gikk til hekking, f.eks. yngre fugler). Disse ikke-hekkende fuglene var stort sett individer som ikke var kjønnsmodne, da de kun hadde få, eller ingen, svarte flekker i buken. Gruppen av ikke-hekkende fugler inkluderte også en ukjent andel eldre fugler. Dette var sannsynligvis gjess som enten hadde mislyktes med hekking i 2015, eller som ikke hadde en partner. Ikke-hekkende gjess (yngre fugler eller mislykkede hekkefugler) samler seg gjerne i større grupper, og mange forflytter seg bort fra det undersøkte området på Vega relativt tidlig på sommeren. Som resultatene viser var det imidlertid også en del igjen i første halvdel av juni.

Det ble notert til sammen 135 komplette kull med mellom én og sju unger. Kull større enn sju unger er muligens et resultat av «egg-dumping» der to eller flere hunner legger egg i samme reir. Egg-dumping er utbredt hos mange fugler, og spesielt hos andefugler. Alternativt kan slike ansamlinger forklares med at foreldre adopterer gjess fra andre par. Adopsjon er mest utbredt når ungene er små, men kan også forekomme opp til en ca. 12 ukers alder (Choudhury mfl. 1993). Det ble observert flere store kull i 2015 som ble regnet med var et resultat av enten egg-dumping eller adopsjon (to kull på 9 unger og ett kull på 14 unger på Husvatnet, to kull på 11 unger ved Kjulsvika, Tabell 1). Det er interessant er at det også i tidligere sesonger er observert store kull ved de samme to lokalitetene på Vega (egne observasjoner). Ekskluderes observasjoner der kullstørrelsene ikke ble bestemt sikkert i felt, samt observasjoner av spesielt store kull, ble det observert 420 unger fordelt på 129 kull. Dette gir en gjennomsnittlig kullstørrelse på ca. 3,25 unger pr. kull.

Under feltarbeidet ble det notert hvilke habitat gjessene benyttet (Figur 1). Til sammen 88 % av gjessene ble observert på land, mens 12 % ble observert på vann. Hvorvidt gjessene observeres på land eller vann avhenger av om de blir forstyrret eller ikke. Gjessene søker som regel tilflukt på vann, og spesielt i den tiden de ikke er flygedyktige. Av de gjessene som ble observert på land var over halvparten på jordbruksland (dyrka eller overflatedyrka mark, samt på holmer med beitedyr). Det var også mange som beitet i strandsonen. En liten andel av gjessene ble også observert i lynghei. Disse var utelukkende voksne fugler uten unger.

Figur 1. Fordeling av grågjess på Fast-Vega på benyttet habitat 9.-11. juni 2015.

Tabell 1. Tellinger av grågjess på Fast-Vega 9.-11. juni 2015. Tallene i kursiv er minimumstall.

Sted	Antall voksne	Antall par m/unger	Antall unger	Kull, ukjent størrelse	Kull, 1 unge	Kull, 2 unger	Kull, 3 unger	Kull, 4 unger	Kull, 5 unger	Kull, 6 unger	Kull, 7 unger	Kull, 9 unger	Kull, 11 unger	Kull, 14 unger
Valla skole	10	5	21				1	2	2					
Brandsvika	4	0	0											
Vallsjøen m. omegn	83	19	<u>71</u>	2		2	7	3	3	1	1			
Viksås nord for gården	125	0	0											
Storøya, Viksæssjøen	6	0	0											
Grønnvik	19	0	0											
Husvatnet	28	14	62		2	4	2	1	2			2		1
Bergåsen	91	23	<u>68</u>	3	5	4	2	3	3	2	1			
Hildholmen (Kirkøy)	23	9	28		2	2	2		2	1				
Øst for Haugsjø	31	15	40		5	4	3	2			1			
Nergården	60	0	0											
Neshåjen-Valen	10	4	15				2	1	1					
Gråheia	26	0	0											
Forøya (tjern nordsida veien)	8	0	0											
Gåshaugen (Forøya)	16	8	21		1	4		3						
Hongsetsundet	4	2	9					1	1					
Lyngholmene	13	2	9					1	1					
Hongset v/bebyggelse	4	2	3		1	1								
Rørøy	58	15	<u>43</u>	1	4	1	3	4	1	1				
Båtnes	45	0	0											
Finnsken v/stranda	10	5	21				2	1	1	1				
Kjulsvika*	15	5	30			1	1	1						
Floavatnet sørvest**	21	8	47		1		1	1	1				2	
Leitbekken (Vika)	14	7	18			1	1	4	1					
Gimsøysundet, sør for brua	4	1	6							1				
Leirvika, Igerøy	20	0	0											
Kvalholmen***	16	?	?											
SUM	764	144	512	6	21	24	27	28	19	7	3	2	2	1

*Kjulsvika – i tillegg ble det observert en gruppe på 4 voksne og 21 ungfugler

**Floavatnet sørvest – i tillegg ble det observert en gruppe på 3 voksne og 12 unger

***Kvalholmen, Tåvær – observert fra Igerøy. Adferden til de voksne indikerer at disse er par med unger

Grågåspar med fire unger på Rørøy, Vega juni 2015. © Paul Shimmings

DISKUSJON

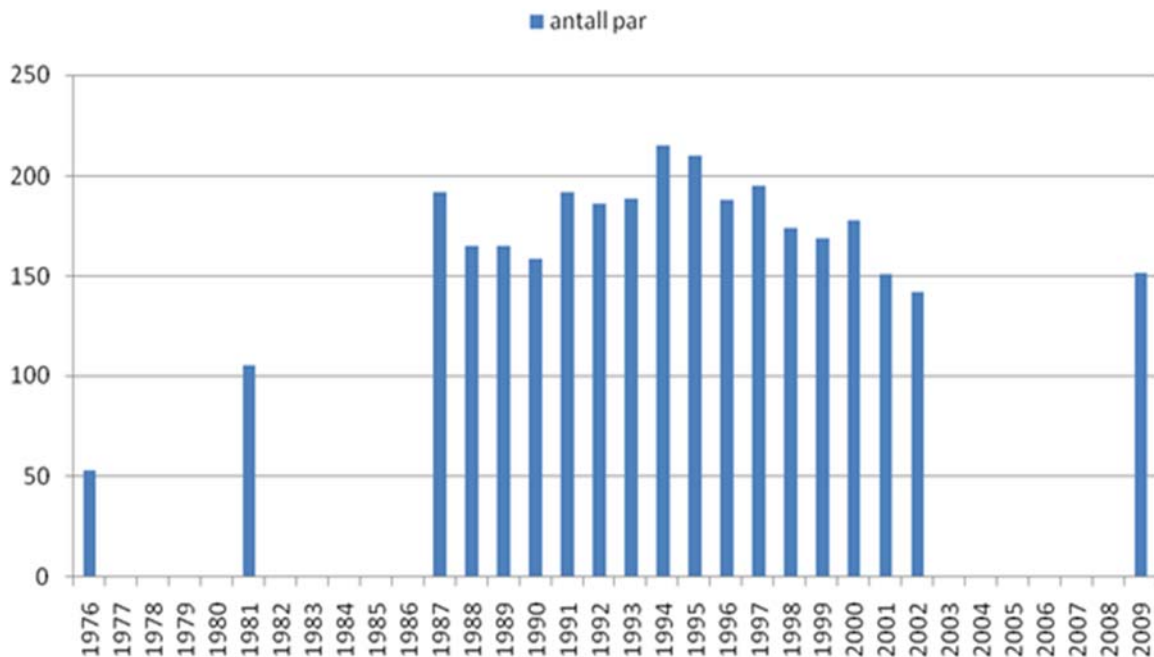
I 2009 ble det gjennomført en tilsvarende telling av antall par grågås på Fast-Vega som i 2015 (Shimmings 2009). Både områdene som ble talt og metodikken brukt i 2015 var identiske med undersøkelsen i 2009.

Under tellingen i 2009 ble det funnet 152 par grågjess med unger (dvs. 304 voksne individer med unger). Til sammen ble det registrert 583 årsunger i 2009. I tillegg til de voksne fuglene med ungekull, ble det notert 531 ikke-hekkende grågjess i 2009. Dette ga til sammen 1 418 grågjess på Fast-Vega i første halvdel av juni 2009 (Shimmings 2009, Vang 2014).

Til sammenligning ble det i 2015 funnet minst 144 par grågjess med unger der det var mulig å bedømme kullstørrelsen i felt, samt et lite antall (under 10 voksne) fugler med kull av ukjent størrelse. Til sammen ble det observert minst 512 årsunger. Det ble i tillegg observert rundt 466 grågjess uten unger i 2015 (ikke-hekkende gjess). Til sammen ble det talt 1 276 grågjess på Fast-Vega i første halvdel av juni 2015.

Gjennomsnittlig kullstørrelse i 2015 var ca. 3,25 unger pr. vellykket hekkende par ($n = 129$). I juni 2009 ble gjennomsnittlig kullstørrelse beregnet til 3,48 unger pr. vellykket hekkende par ($n = 112$). Kun komplette kull med 1-7 unger er inkludert for å beregne gjennomsnittlig kullstørrelse.

Tidligere undersøkelser har vist en økning i bestandsstørrelse i dette området. Bestanden økte fra litt over 50 hekkende par i 1976 til litt over 100 par i 1981 (Arne Follestad, Norsk Institutt for naturforskning (NINA) pers. medd.). Siden har bestanden fluktuert mellom 150 og 200 hekkende par fra siste halvdel av 1980-tallet og fram til i dag (Shimmings 2009, Figur 2). De siste fullstendige tellingene tyder på en hekkebestand på rundt 150 hekkende par, og tellingen i 2015 viser at hekkebestanden på Fast-Vega de siste årene har vært nokså stabil.

Figur 2. Minimum antall par hekkende grågjess på Fast-Vega med nærliggende holmer i perioden 1976-2009 (figur hentet fra Shimmings 2009).

Selv om hekkebestanden på Fast-Vega ser ut å ha vært nokså stabil de siste par tiårene, er det mange faktorer som kan påvirke resultatene. Selv om størsteparten av ungene normalt klekkes i mai måned, observeres det ofte sene kull som har klekket ut i juni og til og med i juli. Disse er sannsynligvis kull fra gjess som enten har begynt hekkingen sent, eller som forsøker på nytt etter at første hekkeforsøk har vært mislykket. Selv om enkelte kull kan klekke senere enn i midten av mai (som er i dag det normale klekketidspunktet), representerer disse en meget liten andel av den totale bestanden.

Landbruksregimet påvirker i veldig stor grad fordelingsmønsteret og forekomsten av gjess. Dessuten kan forstyrrelser fra landbruksaktiviteter føre til at gjessene forflytter seg til holmer og skjær et stykke unna selve Fast-Vega. På Fast-Vega er det også vanlig at grågjess gjemmer seg i skogen, spesielt midt på øya i området rundt Åsen/Bergåsen/Kalvåsen. Det ble derfor brukt spesielt mye tid i felt i nettopp slike områder, der det fra før av er kjent at gjessene kan gjemme seg.

Andre faktorer som kan påvirke hvor gjessene oppholder seg inkluderer forstyrrelser fra båttrafikk for de gjessene som oppholder seg på holmene. I observasjonsperioden i 2015 var det en kjølig og våt værtype, og det var under hele perioden minimalt med fritidsbåter og dermed minimalt med forstyrrelser fra båttrafikken.

I følge forskriften om jakt- og fangsttider samt sanking av egg og dun (Klima- og Miljødepartementet 2012) kan egg fra grågås santes til og med 15. april. Fylkesmannen kan etter søknad gi dispensasjon til eggsanking utover denne perioden. Etter felles søknad fra fire kommuner på Helgeland (Alstahaug, Dønna, Herøy og Vega) ga Fylkesmannen i Nordland tillatelse til sanking av egg til og med 30. april i utvalgte områder i både 2015 og 2016.

I 2015 ble det foretatt målrettede tiltak for å sanke grågåsegg i fire utvalgte områder på Fast-Vega. Både grunneiere og lokale skoleelever deltok i eggsanking (Ove Horpestad, Janikke Wika og Ole Arne Davidsen pers. medd.). Slike tiltak ble gjort som et forsøk på å redusere hekkebestanden på Fast-Vega. Til sammen ble det meldt inn at totalt 184 egg ble plukket fra reir i 2015 (Tabell 2). Det ble ikke plukket hele kull, men det har alltid ligget 1-2 egg i hvert reir der det er sanket egg. Det har ikke vært mulig å si noe om i hvilken grad eggsanking kan ha påvirket antall unger observert i disse områdene i første halvdel av juni. Dette fordi vi mangler data på hvilke par det er samlet egg fra, og på hvor de beitende familiene som er observert er klekket ut.

Vi har ikke data for flere år som sier noe om kullstørrelse i andre sesonger enn 2009 og 2015. Det er kun i disse to sesongene at de samme områdene har blitt undersøkt, og det er kun i disse to sesongene at samme metodikk er blitt brukt. Antall unger per kull varierer veldig avhengig av mange faktorer. Overlevelse av unger varierer avhengig av f.eks. værforhold og predasjon. Hvorvidt eggsanking kan ha påvirket antall unger pr. kull er vanskelig å avgjøre. Som tidligere nevnt påvirker mange faktorer, slik som værforhold og predasjon, resultatet.

Tabell 2. Geografisk fordeling og antall av grågåsegg sanket på Fast-Vega i 2015.

Område	Antall grågåsegg sanket i 2015
Færset/Åsen	30
Nes/Kolstad	48
Andvågen/Rørøy	80
Holmvatnet og Husvatnet	26
Sum	184

Flere grågåspar med unger på Husvatnet, Vega, juli 2015 © Paul Shimmings

I tillegg til grågjess som hekker på Fast-Vega og nærliggende holmer finnes det også mange par som hekker lenger unna i de forskjellige øyværene. Noe av disse kan trekke inn til Fast-Vega etter klekkingen, og det kan ikke utelukkes at en del av disse er talt opp under tellingen i juli 2015.

Tidspunktet et par går til hekking påvirker selvsagt også klekkesidspunktet. De aller fleste unger som ble observert 9.-11. juni 2015 var 2-3 uker gamle, og relativt lette å oppdage. Det ble observert to kull med veldig små unger som ble anslått til å være ca. 4-5 dager gamle (kull med to unger Hildholmen, Kirkøy 9. juni og kull med fem unger Husvatnet 11. juni). Når ungene er så små som dette kan de være vanskelige å oppdage, både på grunn av selve størrelsen og at de regelmessig varmes av foreldrene (hunnen). Det er ikke utenkelig at egg klekker ut enda senere enn i første halvdel av juni. Forfatteren har i tidligere sesonger funnet kull som har klekket langt ut i juli måned. Slike sene kull utgjør imidlertid et unntak, og de fleste klekker rundt midten av mai.

TAKKSIGELSER

Jannike Wika, verneområdeforvalter i Vega Verdensarvområde, takkes for hjelp i planleggingsfasen og med logistikken. Johan Antonsen takkes for supplerende observasjoner fra Vallsjø-området. Ove Horpestad (landbrukssjefen i Vega kommune) og Øystein Ludvigsen takkes for tallene på antall grågåsegg som ble sanket i 2015.

REFERANSER

BirdLife International 2004. *Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status*. BirdLife International, Cambridge.

Choudhury, S., Jones C.S., Black, J.M. & Prop, J. 1993. Adoption of young and intraspecific nest parasitism in barnacle geese. *The Condor* 95: 860-868.

Direktoratet for naturforvaltning 1996. Handlingsplan for forvaltning av gjess. DN-rapport 2-1996. 79 s.

Gjershaug, J.O., Thingstad, P.G., Eldøy, S. & Byrkjeland, S. 1994. *Norsk Fugleatlas*. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu.

Klima- og Miljødepartementet 2012. Forskrift om jakt- og fangsttider samt sanking av egg og dun for jaktseongene fra og med 1. april 2012 til og med 31. mars 2017. Tilgjengelig fra: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2012-03-01-190>, nedlastet 08.09.2015.

Shimmings, P. 2009. Antall hekkende par med grågås *Anser anser* på hovedøya Vega 2009 – en kort oppsummering. Intern notat til Vega kommune. 2 s.

Shimmings, P. & Øien, I.J. 2015. Bestandsestimater for norske hekkefugler. NOF-rapport 2015-2. 266 s.

Vang, K. 2008. Forvaltningsplan for kortnebbgås, hvitkinngås og grågås i Alstahaug, Dønna, Vega og Herøy kommuner. Rapport. 39 s.

Vang, K. 2014. Forvaltningsplan for kortnebbgås, hvitkinngås og grågås i Alstahaug, Dønna, Vega og Herøy kommuner 2014-2015. Rapport, Dønna kommune. 46 s.

VEDLEGG**Tabell V1.** Geografiske koordinater og habitater i områder der grågjess ble observert på Vega 9.-11. juni 2015.

Sted	UTM nord	UTM øst	Habitat
Valla skole	7288461	631499	Overflatedyrka mark
Brandsvika	7288588	630904	Strandsone
Vallsjøen med omegn	7289914	631002	Holmer (mange beitet av sauer) og dyrka mark
Viksås nord for gården	7289470	632156	Dyrka mark
Storøya, Viksåssjøen	7290434	631991	Strandsone
Grønnvika (Holandsosen)	7289796	632172	Svidd lynghei
Husvatnet	7287111	631729	Ferskvann
Bergåsen	7285500	633678	Overflatedyrka mark
Hildholmen (Kirkøy)	7290730	634150	Holme beitet av sauer
Bukt øst for Haugsjø	7290303	634914	Strandsone
Nergården	7290095	634822	Dyrka mark
Neshåjen-Valen	7289943	635323	Dyrka mark
Gråheia	7290221	636599	Lynghei
Forøya (tjern nordsida veien)	7290260	638510	Ferskvann
Gåshaugen (Forøya)	7289986	639313	Overflatedyrka mark
Hongsetsundet v/Forøya	7289818	638648	Saltvann
Lyngholmene (Forøya)	7289173	639716	Holme
Hongset v/bebyggelse	7290061	638024	Overflatedyrka mark
Rorøy	7284561	638401	Strandsone
Båtnes	7283998	637894	Strandsone
Finnsken v/stranda	7283705	637851	Strandsone
Kjulsvika	7283160	637950	Strandsone
Floavatnet sørvest	7283540	635933	Dyrka mark (skremt ut på ferskvann)
Leitbekken (Vika)	7279946	633069	Ferskvannsbekk
Gimsøysundet, sør for brua	7286958	639459	Strandsone
Leirvika, Igerøy	7288832	643550	Strandsone
Kvalholmen, Tåvær	7294223	642161	Holme